

PERSBERICHT

Januari 2023

Verslag aan het Vlaams Parlement

Voorkomen van schade in overstromingsgevoelige gebieden

Uit onderzoek van het Rekenhof bleek dat de Vlaamse overheid wel preventieve acties heeft uitgewerkt om mogelijke schade door overstromingen te voorkomen, maar dat nog veel acties onuitgevoerd blijven. Voor de signaalgebieden, waar water en bebouwing mogelijk in conflict komen met elkaar, biedt een ruimtelijke herbestemming meer zekerheid voor het watersysteem. Medio 2022, 13 jaar nadat de eerste initiatieven daartoe werden genomen, waren echter nog maar weinig herbestemmingen gerealiseerd.

Inleiding

Overstromingen zijn natuurverschijnselen die niet volledig kunnen worden voorkomen, onder meer omdat rivieren ruimte nodig hebben om de overmaat aan neerslag kwijt te raken. De kans op schade kan wel worden beperkt, bijvoorbeeld door aangepaste bebouwing of door het onbebouwd karakter van overstromingsgevoelige gebieden te behouden.

Preventieve beleidsmaatregelen

Vlaanderen wil de overstromingsproblematiek zo veel mogelijk bovenstrooms aanpakken met de zogenaamde drietrapsstrategie, gericht op het *vasthouden-bergen-afvoeren* van water. Die strategie kadert in een zogenaamde meerlaagse waterveiligheid, wat staat voor een combinatie van maatregelen op het gebied van protectie, preventie en paraatheid, en een gedeelde verantwoordelijkheid tussen overheden en private actoren om de maatregelen uit te voeren. De principes van het waterbeleid werken door in het ruimtelijk ordeningsbeleid.

Om het waterbeleid uit te voeren, maakt Vlaanderen sinds 2010 om de zes jaar een stroomgebiedbeheerplan op. Het plan bevat een uitgebreide analyse van het stroomgebied, de doelstellingen en de te nemen maatregelen om de goede toestand in het stroomgebied te bereiken tegen 2027. Het plan 2016-2021 bevatte o.a. 11 generieke acties voor heel Vlaanderen specifiek gericht op overstromingen, maar gaf niet aan welke acties op korte termijn gerealiseerd moesten zijn. Uit de opvolging van het plan in 2021 bleek dat alle generieke acties waren opgestart. Het plan 2022-2027 herneemt in grote mate dezelfde acties, maar er zal nog een addendum aan worden toegevoegd. Het nieuwe plan legt wél prioriteiten vast tussen de generieke acties, maar een tijds kader met tussentijdse doelstellingen op korte en middellange termijn ontbreekt nog steeds.

Signaalgebieden

Signaalgebieden zijn nog niet ontwikkelde gebieden met een harde ruimtelijke bestemming (zoals woon- en industriegebied) die ook een functie hebben in de aanpak van wateroverlast, omdat ze kunnen overstromen of omdat ze als een natuurlijke spons fungeren. In die gebieden kan er dus een conflict ontstaan tussen bebouwing en water. In 2009 bracht de Vlaamse Regering dit probleem voor het eerst in kaart. In 2012 droeg ze de minister van Ruimtelijke Ordening op om de signaalgebieden vast te stellen en er een vervolgtraject aan te koppelen om hun waterbergend vermogen te behouden.

In de periode 2014-2017 nam de Vlaamse Regering een startbeslissing voor 235 signaalgebieden. Daarin gaf ze aan welke overheid het initiatief moest nemen voor de oplossing (gewest, provincie of gemeente) en wat de oplossing inhield, in concreto een verscherpte watertoets zonder ruimtelijke herbestemming als een vergunning wordt aangevraagd, een herbestemming met een (nieuw) ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP) of een aanduiding als watergevoelig openruimtegebied (WORG). Elke van die oplossingen heeft voor- en nadelen.

Om de watertoets uit te voeren, moet o.a. de watertoetskaart worden geconsulteerd, die aangeeft of en aan wie advies moet worden gevraagd. Medio 2022 hield die kaart echter alleen rekening met overstromingen vanuit rivieren en niet met overstromingen vanuit de zee of door intense neerslag, noch met het verwachte toekomstige klimaat. De watertoets is een vrij complex instrument, want de naleving van het advies en de voorwaarden van de vergunning moeten worden opgevolgd. Vergunningen worden soms afgeleverd ondanks een ongunstig advies. Het departement Omgeving stelde altijd in beroep te gaan wanneer nodig, hoewel in de praktijk zelden beroepen voorkomen.

Ook de opmaak van een RUP is vrij complex, want er moeten verschillende mogelijke ruimtelijke bestemmingen worden afgewogen. Begin 2022 waren 31 RUP's vastgesteld voor de signaalgebieden waarvoor bij de startbeslissing was beslist dat ze (deels) bouwvrij moeten blijven. Een herbestemming impliceert dat de overheid die herbestemt, kan worden veroordeeld tot een planschadevergoeding aan de eigenaar als zijn grond niet meer bebouwbaar is. De Vlaamse overheid subsidieert de gemeenten en provincies voor 60% van die vergoeding, maar medio 2022 hadden zij daarvoor nog geen subsidies aangevraagd.

Onder meer omdat de herbestemming via RUP niet het verhoopte resultaat afwierp, werd in 2018 een derde mogelijkheid ontwikkeld: de aanduiding als WORG. In een WORG kan de harde ruimtelijke bestemming niet meer worden gerealiseerd en primeert de open ruimte. De Vlaamse Regering koppelt de WORG-aanduiding aan het nieuwe *instrumentendecreet*, dat in een andere eigenaarsvergoeding zal voorzien bij herbestemming. De Taskforce Bouwshift heeft berekend dat de kostprijs van die nieuwe eigenaarsvergoeding zou stijgen van 33 miljoen euro naar 122 à 489 miljoen euro. Het decreet was eind 2022 nog niet definitief goedgekeurd. Bijgevolg is nog geen enkel WORG aangeduid.

Reactie van de minister

De minister stemde in met de conclusies en aanbevelingen van het Rekenhof. Ze gaf aan dat ze het thema zelf hoog op de beleidsagenda zette van bij de start van de legislatuur en dat er al heel wat stappen zijn gezet. Ze wees erop dat voor verschillende aanbevelingen intussen actie werd ondernomen.

Informatie voor de pers

Het Rekenhof controleert de openbare financiën van de federale Staat, de gemeenschappen, de gewesten en de provincies. Het draagt bij tot de verbetering van het overheidsbeheer door nuttige en betrouwbare informatie die voortvloeit uit een tegensprekelijk onderzoek, toe te zenden aan de parlementaire vergaderingen, aan de beheerders en aan de gecontroleerde diensten. Als collaterale instelling van het parlement werkt het Rekenhof onafhankelijk ten opzichte van de overheden die het controleert.

Het verslag *Voorkomen van schade in overstromingsgevoelige gebieden* is bezorgd aan het Vlaams Parlement. Het verslag en dit persbericht staan op de website van het Rekenhof (www.rekenhof.be).